

Andrea Stefan Weiss. (Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung, Ergänzungsband 51). – Wien-München-Oldenbourg: Böhlau, 2008. – PP. 41-52.

10. Colin Platt. The English Mediaeval Town. – London: Paladin Books, 1979. – 272 pp.

11. The Black Death. Translated and edited by Rosemary Horrox. – Manchester: Manchester University Press, 1994. – 380 pp.

12. Talbot C. H. Medicine in Medieval England. – London: Oldbourne, 1967. – 222 pp.

13. David Nicholas. The Later Medieval City, 1300-1500. – London-New York: Longman, 1997. – 430 pp.

14. Christopher Dyer. Standards of living in the later Middle Ages: Social change in England c. 1200-1520. Revised edition. – Cambridge: CUP, 1998. – 337 pp.

15. Margaret Bonney. Lordship and the urban community: Durham and its overlords 1250–1540 – Cambridge: CUP, 1990. – 307 pp.

16. Фуко М. История безумия в классическую эпоху. – М: АСТ, 2010. – 698 с.

Шелудякова Н.А.

здобувач,

Інститут історії України

Національної академії наук України

КИЇВСЬКІ АРХЕОЛОГІЧНІ КОЛЕКЦІЇ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ СТОЛІТТЯ

Від моменту запровадження моди на колекціонування у ХVІІІ ст., воно стало важливим соціокультурним феноменом і повсякчас привертало увагу мистецтвознавців, істориків, музеєзнавців тощо. До питання ролі приватного колекціонування в отриманні історичного знання зверталися В. Іконников [4], П. Уварова [13], Ф. Шміт [14] та ін. В українській історіографії існує тенденція до розгляду приватного колекціонування як попередника музейної справи. Чимало публікацій присвячено історії формування музейного фонду України, в основі якого зазвичай лежать приватні колекції. Крім того, колекціонування потрапляло до сфери уваги дослідників, які вивчали діяльність місцевої аристократії, великих промисловців, меценатів тощо, й отримало висвітлення в роботах К. Акінши [2], О. Доніка [3], В. Ковалинського [7], М. Слабошпицького [11] та ін.

Історичні зв'язки між колекціонуванням та археологією представляють широку і розмаїту сферу взаємодії між цими двома явищами. Протягом багатьох віків вони розвивалися у тісному взаємозв'язку, подекуди живлячи один одного, а подекуди й вступаючи в непримиримі конфлікти. Саме на тлі такого протистояння відбувалася кристалізація археології як самодостатньої наукової дисципліни, яка остаточно відмежувалася від колекційних практик у ХІХ ст. [1, с. 12-13].

Особливо яскравого вираження ці процеси набули в контексті культурно-інтелектуального життя Києва другої половини ХІХ ст. Характерною особливістю київських колекцій була їх виключна зосередженість на пам'ятках давнини. За офіційними даними, представленими графінею П.С. Уваровою на сьомому археологічному з'їзді (1887 р.), в Київській губернії налічувалося тринадцять найбільших приватних зібрань. Більша їх частина зосереджувалася у Києві, а серед власників значилися як любителі старовини, антиквари, так і представники наукових кіл [13, с. 325].

Поява наукових археологічних колекцій була безпосередньо пов'язана з впровадженням наукових підходів і методів до вивчення місцевих старожитностей та здійсненням систематичних археологічних досліджень на території України. Неабияку роль в цих заходах відігравав В.Б. Антонович та представники його історико-археологічної школи [8, с. 43]. Важливим показником зростання ваги археологічної науки в системі наукового знання було формування перших музейних колекцій археологічної спрямованості – Церковно-археологічного музею та Музею старожитностей при Університеті Св. Володимира. Ці заклади були осердям наукової збирацької діяльності, однак довгий час зберігали закритий характер і були доступні лише обмеженому колу людей [3, с. 210].

В результаті багаторічних археологічних розкопок, здійснюваних В. Б. Антоновичем, постала його археологічна збірка, до складу якої входили предмети кам'яної, бронзової, залізної доби, а також речі, що відносилися до часів давнього християнства, княжої доби тощо [4, с. 1418-1419]. Не менш вражаючою була й колекція В. Хвойки, яка містила старожитності епохи первісного суспільства, предмети трипільської культури, а також гончарні вироби, зброю, прикраси княжої доби [12]. Колекціонуванням археологічних пам'яток займалися також Ф. Вовк, М. Біляшівський, К. Мельник-Антонович та ін. Принципова відмінність їх колекцій від аматорських збірок полягала в спеціалізації на досить вузькому тематичному напрямі, а також тісному зв'язку з науковими дослідженнями колекціонера. Такі колекції не стільки репрезентували його особисті смаки та пріоритети, скільки уособлювали його професійну компетентність та заглиблене наукове вивчення матеріалу.

Професіоналізація археологічної науки сприяла її відмежуванню від аматорських розшуків, але не означала їх повного витіснення. Поза академічним середовищем археологія, як і на початку XIX ст., продовжувала асоціюватися зі збиранням предметів давнього мистецтва, й, як наслідок, любительські розкопки призводили до розорення давніх поховань та руйнації пам'яток, що не відповідали їх уявленню про мистецькі речі. Крім того, в українських містечках та селах з'являлися спекулянти, що, користуючись невіглаством місцевих священників, за безцінь скуповували старовинні церковні предмети, які потім потрапляли до рук колекціонерів [5]. Приватне колекціонування складало конкуренцію науковим пошукам та студіям, оскільки природа приватної колекції передбачала її закритість та обмежений доступ до предметів, що входили до її складу, внаслідок чого з загального культурного простору вилучалися величезні масиви історичних та культурних цінностей.

Відтак в рамках збирацької практики склалася конкуренція наукового та аматорського дискурсів, перший з яких був визнаний і санкціонований суспільством, тоді як над другим нависала загроза осуду і визнання суспільно шкідливим. В такій ситуації багато любителів почали зближуватися з науковими колами, презентуючи власні колекції в контексті наукових досліджень, зокрема, публікуючи статті, беручи участь в археологічних з'їздах, виставках, організації музеїв тощо.

Так, відомі колекціонери старовини М. Леопардов та Н. Чернев видали серію «Сборников снимков с предметов древности, находящихся в г. Киеве, в частных руках», які містили знімки предметів здебільшого з їх власних збірок, а також колекцій В. Антоновича, К. Болсуновського та Церковно-археологічного музею. Збірники неодноразово наражалися на гостру критику

через наукову некомпетентність авторів супровідного тексту, втім, як підкреслював М. Біляшівський, цінність їх полягала не в інтерпретаціях та висновках авторів, а в самому факті оприлюднення пам'яток, їх введення в науковий обіг [10, с. 496-497].

Енергійну збирацьку діяльність розгорнув І. А. Хойновський, в результаті якої була сформована збірка старожитностей сарматського походження, предметів раннього християнського культу, пам'яток князівської доби, а також археологічні старожитності грецької колонії Причорномор'я. Його колекція була представлена на виставках археологічних з'їздів, а сам колекціонер навіть намагався узагальнювати результати своїх розшуків в досить об'ємистих працях [6, с. 81-97]. На 80-90-ті рр. XIX ст. припадають перші спроби створення приватних музеїв. Відкритим для публіки був музей старожитностей, влаштований дворянином, відомим археологом-аматором Т. В. Кибальчичем у власному будинку на Лук'янівці. Його збірка містила археологічні знахідки з Київщини, Катеринославщини, Херсонеса, Керчі, Феодосії тощо, а також предмети народної орнаментики, гравюри, монети і т.п.

Нерідко колекція археологічних пам'яток була лише частиною великої універсальної збірки, яка претендувала на всеохопність у тематичному та змістовому планах. Як правило, такі збірки виконували репрезентативну функцію, адже промовисто засвідчували особисті смаки, зацікавлення та пристрасті своїх власників [2, с. 42]. Найбільші універсальні колекції Києва належали Б.І. Ханенку та О.М. Терещенку, які не тільки докладали зусиль до формування власних колекцій, а й спонсорували археологічні дослідження і активно долучалися до музейного будівництва [3, с. 226-258].

Таким чином, конфлікт між науковими археологічними студіями та колекційними практиками, що зародився у XIX ст., з одного боку, сприяв професіоналізації археологічних досліджень, переведення їх в реєстр суто наукових вивчень, а з іншого, зумовив відсунення любительського заняття археологією на маргінеси суспільного життя Києва.

Список використаних джерел:

1. Schnapp A. The discovery of the past. The origins of archaeology. – London: British Museum Press, 1996. – 384 pp.
2. Акинша К. А. Время коллекций. Универсальные собрания России 60-80-х годов // Типология русского реализма второй половины XIX века. – М., 1990. – С. 39-64.
3. Донік О. М. Родина Терещенків в історії доброчинності. НАНУ: Інститут історії України. – К., 2004. – 314 с.
4. Иконников В. С. Опыт русской историографии – Т. I. – Кн. II. – К., 1892. – С. 883-1540.
5. Как обращаются у нас с церковной стариной // Киевская Старина. – 1894. – № 2. – С. 336-338.
6. Каталог предметов, доставленных на Археологическую выставку при IX Археологическом съезде в Вильне в 1893 г. – Вильна, 1893.
7. Ковалинський В. В. Меценаты Киева. – К., 1998. – 528 с.
8. Курінний П. Історія археологічного знання про Україну. – Мюнхен, 1970. – 138 с.
9. Музеї України XIX – початку XX ст.: Зб. н.пр. / Е. М. Піскова, Л. Д. Федорова (упор. текстів), Г. А. Скрипник (ред. кол) – НАН України. Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського та ін. – К., 2005.
10. Н. Б. (Біляшівський М.) Н. Леопардов и Н. Чернев. Сборник снимков с предметов древности, находящихся в г.Киеве, в частных руках. Вып. III и IV (в одном томе). К., 1891 // Киевская Старина. – 1891. – № 12. – С. 496-502.

11. Слабошпицький М. Ф. Українські меценати: Нариси з історії української культури. – 2-ге вид. К.: Вид-во М.П. Коць: Ярославів Вал, 2006. – 415 с.
12. Собрание древностей Ч. В. Хвойки в Киеве // Киевская Старина. – 1895. – № 5. – С. 58-61.
13. Уварова П. С. Областные музеи / Труды седьмого Археологического съезда в Ярославле (1887) / Под ред. гр. Уваровой. – Т. 2. – М., 1891. – С. 259-328.
14. Шмит Ф. И. Исторические, этнографические, художественные музеи. Очерк истории и теории музейного дела. – Харьков, 1919. – 103 с.

Shpak D.O.

*Ph.D. in History, Associate Professor,
Department of Social and Humanitarian Disciplines,
Mykolaev branch of Kiev National University Culture and Arts*

THE MOVEMENT FOR THE IMPLEMENTATION OF DEMOCRATIC RIGHTS AND FREEDOMS OF CITIZENS IN THE SOUTH UKRAINIAN SSR (SECOND HALF OF 1970TH – 1980TH OF XX CENTURY)

The Soviet Union signed the final document of the Helsinki Accords in August 1975. Thereafter, increased the number of organizations which advocated for the implementation of democratic rights. The Ukrainian Helsinki group facilitate the implementation of the Helsinki Accords appeared in Kiev November 9, 1976. This public organization counted by different information than forty persons [1, p. 31]. A certain number of them were from the South of Ukraine.

In the South of the USSR was quite noticeable public activity of dissidents. In Odessa, there were six activists who were the focus of the Committee of State Security and the Ministry of Internal Affairs. In Kiev and Nikolaev – three. The Crimea – two, in Kherson – one person [2, p. 78]. Residents of Odessa L. Tymchuk, Victor and Catherine Kryukov, heard on the illegal radio address to the world community of the Moscow human rights activist L. Bogoraz about the process of Ginsburg, Galanskov, Lashkova and Dobrovolsky. L. Tymchuk and his friends came in contact with L. Bogoraz and soon joined to the human rights movement. Namely began to distribute samizdat. Because of L. Bogoraz in 1968 they learned about active Ukrainian dissident N. Strokata – wife of political prisoner S. Karavansky. They're had got acquainted and exchanged samizdat. Because of her they're met with residents of Lviv – Chornovil, I. Stanislav-Kalynets, residents Kyiv – I. Svitlychny, O. Mieszko and other participants of Ukrainian resistance movement [3, p. 39]. Even earlier, in the same 1968 L. Tymchuk and V. Kryukov looked for like-minded people among friends in Odessa. Due to B. Sudakov they met with people who were interested in samizdat – V. Igrunova and A. Rykov. V. Igrunova started to collect a library of samizdat. She organized the printing of samizdat in photolab. If the original was unsuitable for photocopying, she re-printed it on a typewriter. In this copying participated V. Prokopenko, L. Karabanchuk and Yu. Gorodentsev, the librarian, who then handed the samizdat library to P. Butov.